

Канцэпцыя Закона па моладзі для Новай Беларусі

Вырашэнне існуючых недахопаў

Перагледжаны Закон Рэспублікі Беларусь аб моладзі павінен пачынацца са шчырага прызнання хібаў цяперашняй сістэмы. **Па-першае**, у Моладзевым Законе Рэспублікі Беларусь адсутнічаюць прамыя прававыя гарантыі правоў моладзі і асноўных свабод. Існуючы закон 2009 года сканцэнтраваны на такіх мэтах, як патрыятычнае выхаванне і сацыяльная падтрымка, але не замацоўвае за маладымі людзьмі грамадзянскія, палітычныя і асабістыя правы як юрыдычна абавязковыя нормы¹.

Па-другое, бракуе змястоўнага ўдзелу моладзі ў кіраванні. Хоць фармальна існуюць моладзевыя саветы пры Міністэрстве адукацыі, іх уплыў і прадстаўнічасць застаюцца незразумелымі². Незалежныя галасы моладзі былі падаўлены — у прыватнасці, Беларускі нацыянальны моладзевы савет (РАДА) быў ліквідаваны ўладамі ў 2006 годзе³, а пазней, пасля перарэгістрацыі ў 2016 годзе, ліквідаваны ў 2021 годзе, як і сотні іншых незалежных моладзевых дэмакратычных арганізацый — што падкрэслівае адсутнасць сапраўднага ўдзелу моладзі ў працэсе прыняцця рашэнняў.

Па-трэцяе, цяперашняя моладзевая палітыка з'яўляецца звышцэнтралізаванай і патэрналісцкай. Яна кіруецца зверху ўніз дзяржаўнымі органамі (перш за ўсё Міністэрствам адукацыі)⁴ і разглядае моладзь як аб'ект дзяржаўнага кіраўніцтва і «сацыяльнае фарміраванне... дзеля грамадства»⁵, а не як аўтаномных носьбітаў правоў. Такі падыход не дазваляе ініцыятыву моладзі і трактуе маладых людзей як пасіўных аб'ектаў замест актыўных партнёраў.

1

<https://www.youthpolicy.org/factsheets/country/belarus#:~:text=1,and%20health%20of%20future%20generations>

2

<https://www.youthpolicy.org/factsheets/country/belarus#:~:text=According%20to%20an%20OEU.education%20institutions%20in%20the%20country>

3

<https://www.youthpolicy.org/factsheets/country/belarus#:~:text=The%20report%20also%20mentions%20the,Youth%20Service%20of%20the%20Federal>

4

<https://www.youthpolicy.org/factsheets/country/belarus#:~:text=According%20to%20an%20OEU.youth%20policy%20governance%20in%20Belarus>

5

<https://www.salto-youth.net/rc/eeca/eecapublications/eecamanual/eecamanualbelarus/ythpolicybel/#:~:text=The%20state%20youth%20policy%2C%20in,of%20Belarus%2C%20foreign%20nationals%20or>

Па-чацвёртае, назіраецца абмежаваная падтрымка незалежных моладзевых арганізацый і грамадзянскай актыўнасці. Грамадскія аб'яднанні, узначаленыя моладдзю, сутыкаюцца з прававымі і фінансавымі перашкодамі, і вельмі мала рэсурсаў выдзяляецца на падтрыманне ініцыятыў, кіруемых самой моладдзю. Пры гэтым, важна адзначыць, што сапраўды незалежныя моладзевыя ініцыятывы і арганізацыі, наогул не маюць дасягу да дзяржаўнага фінансавання. **Нарэшце**, застаюцца сур'ёзныя прабелы ў задавальненні патрэбаў моладзі ў галіне адукацыі, занятасці, аховы здароўя і сацыяльнай абароны. Дзеючы закон і меры палітыкі не вырашылі праблемы высокага беспрацоўя сярод моладзі, перашкод у доступе да якаснай адукацыі і медыцынскіх паслуг, а таксама недахопаў сацыяльнай абароны для маладых людзей. Гэтыя недахопы існуючага становішча патрабуюць смелых дзеянняў і комплексных рэформаў.

Вывучэнне міжнародных найлепшых практык

Аднаўляючы Закон аб моладзі, Беларусь павінна натхняцца правяранымі міжнароднымі рамкамі і стандартамі, якія адстойваюць падыход да моладзевай палітыкі, заснаваны на правах чалавека і актыўным удзеле моладзі.

Стратэгія ААН «Моладзь 2030» дае кіруючае бачанне пашырэння правоў і магчымасцей маладых людзей і абароны іх правоў. У ёй уяўляецца *«свет, у якім правы кожнага маладога чалавека рэалізаваныя»*, дзе моладзь надзелена магчымасцямі для дасягнення свайго поўнага патэнцыялу і прызнаецца суб'ектам перамен⁶. Вельмі важна, што Стратэгія ААН падкрэслівае: ажыццяўленне памкненняў моладзі залежыць ад **рэалізацыі іх правоў на пашырэнне сваіх магчымасцей, на ўдзел у жыцці грамадства і на магчымасць выбару свайго шляху**⁷. Наша прапанова па новаму закону будзе грунтавацца на гэтым прынцыпе, разглядаючы моладзь як актыўнага ўдзельніка грамадства.

Падобным чынам, **“Моладзевая гарантыя” Еўрапейскага Саюза** дае мадэль сацыяльна-эканамічнай інтэграцыі. Моладзевая гарантыя ЕС прадугледжвае, што «ўсе маладыя людзі» (звычайна маладзейшыя за 25 гадоў) павінны атрымаць якасную прапанову працаўладкавання, адукацыі або прафесійнай падрыхтоўкі на працягу кароткага тэрміну (звычайна чатырох месяцаў) пасля таго, як яны сталі беспрацоўнымі або скончылі фармальную адукацыю⁸.

6

<https://social.desa.un.org/sdn/youth2030-the-united-nations-strategy-on-youth#:~:text=A%20world%20in%20which%20the,contributions%20as%20agents%20of%20change>

7

<https://social.desa.un.org/sdn/youth2030-the-united-nations-strategy-on-youth#:~:text=Young%20people%20today%20want%20the,to%20stand%20by%20their%20side>

8

https://eures.europa.eu/youth-guarantee-nutshell-2017-03-07_en#:~:text=The%20Youth%20Guarantee%20is%20a,leaving%20school%20or%20becoming%20unemployed

Укараненне падобных гарантый у Беларусі прадэманстравала б прыхільнасць забеспячэнню магчымасцей для занятасці моладзі на ўзроўні еўрапейскіх стандартаў. Стратэгіі і рэкамендацыі моладзевага сектара Савета Еўропы таксама ўмацоўваюць гэтыя прынцыпы.

Моладзевая стратэгія Савета Еўропы на перыяд да 2030 года вызначае прыярытэты *адраджэння дэмакратыі, доступу да правоў, інклюзіўных грамадстваў і працы з моладдзю*⁹ — усё гэта накіравана на тое, каб маладыя людзі маглі поўнасьцю карыстацца сваімі правамі і ўдзельнічаць у дэмакратычным жыцці. У 2016 годзе Камітэт міністраў Савета Еўропы заклікаў усе дзяржавы-члены прыняць падыход да моладзевай палітыкі, **заснаваны на правах чалавека**, які пашырае магчымасці моладзі ведаць і адстойваць свае правы, а таксама ліквідуе перашкоды на шляху яе грамадзянскай, сацыяльнай, эканамічнай і культурнай інтэграцыі¹⁰.

Больш за тое, найлепшыя практыкі краін ЕС паказваюць, як можна **інстытуцыяналізаваць удзел моладзі ў кіраванні**. У многіх еўрапейскіх краінах існуюць незалежныя нацыянальныя моладзевыя саветы або парламенты, замацаваныя ў законах, якія служаць кансультацыйнымі органамі і маюць права *фармуляваць меркаванні і рэкамендацыі* па ўсіх пытаннях, што датычацца моладзі, для органаў улады ўсіх узроўняў¹¹. Гэтыя структуры, якія часта складаюцца з дэмакратычна выбраных прадстаўнікоў моладзі ад розных арганізацый, гарантуюць, што голас моладзі пачуты пры распрацоўцы палітыкі. Нават калі такія саветы дзейнічаюць як няўрадавыя арганізацыі, да іх ставяцца як да афіцыйных партнёраў, і яны атрымліваюць дзяржаўнае фінансаванне для забеспячэння ўдзелу моладзі¹². Акрамя таго, у еўрапейскіх дэмакратыях усё часцей уключаюць моладзь у прыняцце рашэнняў на мясцовым узроўні праз муніцыпальныя моладзевыя саветы і непасрэдна прыцягваюць маладых людзей да палітычнага дыялогу (як гэта відаць у працэсе Моладзевага дыялогу ЕС). Новы Закон Беларусі аб моладзі будзе ўлічваць гэтыя міжнародныя прыклады — ад ААН, ЕС, Савета Еўропы і

9

<https://www.youth.ie/articles/call-for-nyci-candidate-to-council-of-europe-advisory-council-on-youth-election-in-2025/#:~:text=Foundation%2FEuropean%20Youth%20Centre%20activities%29%20involvement%20in%20NYCI%20structures%20preferable>

10

<https://www.youthforum.org/news/council-of-europe-adopts-recommendation-on-young-peoples-access-to-rights#:~:text=The%20onus%20is%20now%20on.the%20comprehensive%20accompanying%20explanatory%20memorandum>

11

<https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/comparative-overviews/participation/national-youth-councils/2019#:~:text=Youth%20councils%20are%20representative%20bodies.at%20all%20levels%20of%20government>

12

<https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/comparative-overviews/participation/national-youth-councils/2019#:~:text=In%20about%20half%20of%20the.necessary%20logistical%20and%20budgetary%20resources>

дзяржаў-членаў ЕС — з мэтай запазычыць прызнаныя ва ўсім свеце найлепшыя практыкі, **заснаваныя на правах, інклюзіўнасці і ўдзеле.**

Бачанне новага Закона аб моладзі

Наша бачанне заключаецца ў прыняцці трансфарматыўнага Закона аб моладзі, які надзяляе беларускую моладзь правамі і магчымасцямі актыўных грамадзян і адпавядае еўрапейскім дэмакратычным стандартам. Гэты новы закон створыць *абавязковую для выканання* прававую аснову правоў і абавязкаў моладзі. Ён замацуе садзейнічанне рэалізацыі і абарону правоў маладых людзей у якасці абавязку дзяржавы. Упершыню правы моладзі на свабоду выказвання меркавання, на аб'яднанне, на мірныя сходы і на ўдзел у грамадскім жыцці будуць непасрэдна гарантаваныя ў нацыянальным заканадаўстве — у адпаведнасці з міжнароднымі нормамаі ў галіне правоў чалавека. Маладых людзей больш не будуць разглядаць проста як атрымальнікаў дзяржаўнай апекі; замест гэтага яны будуць прызнаныя **носьбітамі правоў і зацікаўленымі бакамі** ў дэмакратычнай сістэме Беларусі. Каб гарантаваць рэалізацыю гэтых правоў, закон замацуе прадстаўніцтва моладзі ў сістэме кіравання. Павінны быць адноўлены статус Беларускага Нацыянальнаша Моладзевага Савета “РАДА” як незалежнага прадстаўнічага органа, **прадугледжанага законам**, — у яго склад павінны ўваходзіць дэмакратычна абраныя маладыя прадстаўнікі ад моладзевых арганізацый, студэнцкіх саюзаў і мясцовых моладзевых саветаў з усёй краіны. Гэты Савет будзе гарантавана мець выразна акрэсленую ролю ў фарміраванні моладзевай палітыкі, з паўнамоцтвамі прапаноўваць ініцыятывы, разглядаць і прапаноўваць праекты заканадаўства, якія закранаюць інтарэсы моладзі, і ўдзельнічаць у нацыянальных форумах прыняцця рашэнняў. На мясцовым узроўні ў кожным рэгіёне і муніцыпалітэце будуць створаны абраныя моладзевыя саветы або парламенты, каб удзел моладзі і грамадскі кантроль з яе боку ахоплівалі ўсе ўзроўні ўлады. Дзякуючы замацаванню такіх структур, Беларусь далучыцца да еўрапейскай практыкі, якая надае моладзі рэальны голас, — бо прызнана, **што ўдзел маладых людзей у прыняцці рашэнняў павышае якасць палітыкі і ўмацоўвае дэмакратычныя інстытуты**¹³.

Акрамя таго, новы Закон аб моладзі будзе прадугледжваць **комплексны міжсектарны падыход** да развіцця моладзі. Ён інтэгруе і скаардынуе палітыку ў сферах адукацыі, занятасці, аховы здароўя, жыллёвага забеспячэння і сацыяльнай абароны, каб усебакова задаволіць патрэбы моладзі. Кожны малады беларус павінен мець доступ да якаснай адукацыі, якая дае сучасныя навыкі і фарміруе грамадзянскую свядомасць; да годных магчымасцей працаўладкавання або атрымання прафесійнай падрыхтоўкі

¹³

<https://www.coe.int/en/web/youth/-/towards-democratic-belarus-with-youth-leaders-and-activists-for-democracy#:~:text=in%20the%20Reykjavik%20Summit%20Declaration>

(падмацаваных нацыянальнай версіяй Моладзевай гарантыі занятасці); да медыцынскіх паслуг, адаптаваных да патрэбаў моладзі (уключаючы падтрымку псіхічнага здароўя і адукацыю ў галіне рэпрадуктыўнага здароўя); і да адпаведных мер сацыяльнага забеспячэння, якія абараняюць уразлівую моладзь (напрыклад, беспрацоўную моладзь або моладзь з інваліднасцю) ад беднасці. Закон абавяжа ўрад распрацаваць і перыядычна абнаўляць **Нацыянальную моладзевую стратэгію** з удзелам самой моладзі, гарантуючы, што праграмы ва ўсіх гэтых галінах — ад падтрымкі прадпрымальніцтва і інавацыйных інкубатарараў для маладых спецыялістаў да культурных і спартыўных праграм — дзейнічаюць узгоднена пад эгідай развіцця моладзі.

Важна, каб гэтыя амбіцыйныя мэты былі падмацаваныя моцнымі **фінансавымі і інстытуцыянальнымі механізмамі**. Закон усталюе спецыялізаваныя крыніцы фінансавання для моладзевых ініцыятыў, такія як **Фонд упאўнаважвання моладзі (Youth Empowerment Fund)**, які будзе прадастаўляць гранты і рэсурсы непасрэдна арганізацыям і праектам, кіруемым моладдзю. Празрыстыя механізмы гарантавалі, што незалежныя НДА і ініцыятывы моладзі будуць мець справядлівы доступ да дзяржаўнай падтрымкі, што прывядзе да спынення цяперашняга клімату маргіналізацыі няўрадавых груп. Акрамя таго, закон будзе спрыяць **міжнароднаму супрацоўніцтву і абмену** — заахвочваючы ўдзел беларускай моладзі ў еўрапейскіх праграмах (напрыклад, абменах па праграме Erasmus+, Еўрапейскім корпусе салідарнасці (European Solidarity Corps)) і ствараючы партнёрствы з міжнароднымі моладзевымі арганізацыямі. Адкрыўшы дзверы для глабальнай супольнасці, беларуская моладзь зможа дзяліцца досведам з калегамі з-за мяжы і прыносіць лепшыя практыкі, дэманструючы пры гэтым уласныя таленты на сусветнай арэне. Фінансавыя палажэнні ў законе забяспечаць фінансаванне такіх абменаў і дзейнасці моладзевых саветаў, каб гэтыя органы маглі эфектыўна працаваць і не падпарадкоўвацца палітычнаму ўмяшанню.

Нарэшце, перагледжаны Закон аб моладзі будзе дакладна **адпавядаць еўрапейскім дэмакратычным стандартам і каштоўнасцям**. Ён будзе распрацаваны і рэалізаваны ў гарманіі з прынцыпамі **Еўрапейскай канвенцыі аб правах чалавека (European Convention on Human Rights)**, хартыямі моладзевай палітыкі Савета Еўропы (Council of Europe's youth policy charters) і рамкамі упאўнаважвання моладзі Еўрапейскага Саюза (EU's youth empowerment frameworks). Такая гарманізацыя азначае прыняцце плюралізму, павагу да правоў чалавека і кіраванне з удзелам моладзі як асноўных прынцыпаў. Закон стане сігналам прыхільнасці Беларусі да пераходу да больш дэмакратычнага грамадства, дзе маладыя людзі не толькі абаронены, але і надзелены паўнамоцтвамі фарміраваць сваю будучыню і будучыню краіны. У практычным плане гэта можа стварыць умовы для паўнаважнага пераадлучэння Беларусі ад еўрапейскіх інстытутаў у сферы

моладзевых пытанняў, аднаўлення членства ў сетках, такіх як Еўрапейская моладзевая карта (European Youth Card) і Моладзевы форум (Youth Forum), а таксама забяспечыць, каб беларуская моладзь магла **цалкам рэалізоўваць сваю ролю актыўных грамадзян** як унутры краіны, так і ў Еўропе.